

FENOMENUL CORUPȚIEI: O EXPLORARE PRELIMINARĂ

NICOLAE LOTREANU, CARMEN RAICU

Corupția este, probabil, fenomenul social cel mai larg răspândit în toate lumile reale. Întinderea lui depinde însă de gradul de agregare a normelor morale, de tipul de cultură politică dominantă, de tăria tradiției, de forța specifică a legii, de mentalitățile influente în relațiile interumane. Prăbușirea economică a unei țări și accidentele sociale grave (războaie, revoluții) constituie stimulente puternice ale corupției, *până la limita la care noile relații sociale ce se vor articula pot fi marcate definitiv de tarele acestui fenomen.*

În sensul cel mai general, este considerat corupt individul care acționează pentru realizarea propriilor interese în afara sau împotriva normelor morale, în mod constant. De obicei, un asemenea individ este privit ca reprezentând un mai mare pericol social decât un deviant sau un delincvent oarecare. În primul rând, pentru că este amoral (recuză orice morală) și, în al doilea rând, pentru că rezultatele acțiunii sale aduc atingerea intereselor societății. De aceea, Adams definea corupția ca „sacrificiu al onoarei naționale în favoarea scopurilor private sau de partid”.

Manifestările coruptive sunt influențate și de tipul de regim politic. Regimurile liberale „clasice”, ca și cele lipsite de autoritate le încurajează prin capacitatea redusă de a le sancționa, ceea ce l-a făcut pe W. Lippman să considere corupția ca „simptom al libertății constituționale”. Un regim dictatorial, deși declară că una dintre motivațiile fundamentale ale instaurării sale este tocmai combaterea corupției, sfârșește prin a o institui la nivelurile superioare ale ierarhiei sociale. Acest efect pervers este produs de suprapunerea structurilor politice cu cele administrative.

Corupția este însă, prin excelență, o stare patologică a birocrăției. Infracțiunea de corupție se individualizează tocmai prin aceea că, spre deosebire de toate celelalte infracțiuni, presupune, pe lângă obiectul juridic și cel material, doi subiecți: cel pasiv — funcționarul public — și cel activ — subiectul interesat să ofere obiectul material.

Cel mai sensibil la mobilitatea și ierarhizarea valorilor este codul juridic, menit să protejeze acele valori considerate esențiale pentru prezervarea societății, mai precis a statului social. Dat fiind faptul că dreptul operează cu o selecție în plan normativ, este firesc să nu regăsim în definiția juridică a corupției întreaga varietate a comportamentelor considerate corupte de opinia publică. Mai mult decât atât, unele coduri penale nici nu rețin infracțiunea de corupție în mod explicit, deși conțin infracțiuni care pot fi subsumate acestui fenomen.

Din punct de vedere juridic, sunt considerate ca acte de corupție încălcările deontologiei de către funcționarii publici, în interes privat. Caracteristicile unui comportament care intră sub această incidență sunt:

— devierea de la îndatoririle oficiale ale funcționarului public; abaterea poate consta în neîndeplinirea, îndeplinirea condiționată sau întârzierea îndeplinirii obligațiilor de serviciu;

— abaterea în interes propriu de la aceste îndatoriri, fie în scopul obținerii unor avantaje materiale sau a unui statut social superior, fie ca urmare a unei influențări;

— atingerea demnității funcției prin faptul că cel în cauză a pretins, chiar fără a primi, nu a respins, chiar dacă nu a acceptat în mod explicit, direct sau indirect, „recompensarea” acțiunii sale.

1. Sfera de manifestare

Corupția este un fenomen tangent cu criminalitatea economică sau a afacerilor, dar aparține în mod specific grupului infracțiunilor de serviciu, în cadrul cărora se detașează prin particularitățile acțiunilor incriminate, cu implicații directe asupra sancționării. Deși codul penal român nu consemnează ca atare corupția, în secțiunea infracțiunilor de serviciu, art. 254, 255, 256, 257, incriminează patru infracțiuni: darea și luarea de mită, primirea de foloase necuvenite și traficul de influență. Acestea corespund corupției, așa cum este definită în dreptul internațional.

Modificările aduse prin legea nr. 65/1992 nu vizează fondul reglementărilor din codul penal, ci înăsprirea regimului sancționator și unele precizări privind infracțiunile cuprinse deja.

Am încercat să circumscriem sfera reală de manifestare a fenomenului de corupție pe baza a două surse: analiza statistică, fondată pe datele obținute de la instituții specializate în combaterea acestui fenomen (în special poliția și procuratura); analiza de conținut a celor mai influente cotidiene (Evenimentul zilei, Adevărul, România liberă, Curierul Național) pe anul 1992.

Datele statistice sunt precare, pentru că abia spre sfârșitul anului 1992 strângerea lor a început să constituie obiectul activității instituțiilor specializate, iar analiza de conținut a articolelor de ziar a fost sumară din cauza timpului extrem de scurt în care a fost realizat acest studiu exploratoriu.

O primă constatare pe care ne-o permit totuși aceste date este că fenomenul corupției este atât de difuz în societatea românească încât se poate risca presupunerea că s-a generalizat. Ruptura produsă în decembrie 1989 a antrenat, pe lângă fenomenele politice cunoscute, un vid de autoritate. Perceperea acestui vid nu s-a produs imediat, dar încetinea la care au fost adoptate noi reglementări privind administrația locală și conducerea unităților economice a contribuit la transferarea perspectivei autarhice dominante de la nivel central, la nivel local, sau la nivelul noilor regii autonome și societăți comerciale.

S-au înregistrat astfel fenomene unice:

- repartizarea directă a produselor către salariați;
- dirijarea clientelă a unor servicii sau proprietăți, în special în comune;
- însușirea prin fraudă (directă sau indirectă) a unor importante bunuri publice (în special în agricultură).

Acestea au fost înlesnite de starea de „demisie” a autorității publice, prelungită de luptele politice. De la presiunea voluntarist-administrativă a intereselor publice s-a trecut

rapid la prevalența agresivă a intereselor personale sau de grup ale celor mai bine situați în momentul rupturii.

Privatizarea și liberalizarea prețurilor s-au produs pe acest fundal, devenind ele însele factori de inflație și de degradare a relațiilor sociale. S-au adăugat rapid factori noi:

- constituirea clientelei economice pentru partidele politice nou apărute;
- reacția de supraviețuire a „identităților” amenințate (oameni și grupuri din structura vechiului partid comunist și a securității);
- acumularea unor mase mari de bani lichizi și folosirea lor în tranzacții cvasioficiale;
- invazia unor practici comerciale degenerative (vehiculate în special de „oameni de afaceri” turci și arabi).

România a devenit dintr-o dată un spațiu privilegiat pentru practici economice corupte. Au intervenit treptat limitări prin normalizare, într-o anumită măsură, a activităților politice și economice, dar nu s-au creat încă premisele pentru restrângerea unor asemenea fenomene. Totuși ele par să „se retragă” acum în spațiul lor „normal” — zona subterană a relațiilor sociale.

În aceste condiții datele statistice ar trebui privite ca puțin semnificative privind amploarea reală a fenomenului. Conform acestora, cele patru infracțiuni reglementate de codul nostru penal, reprezintă, împreună, un procent aproape neglijabil în volumul infracțiunilor înregistrate — de la 2,14 în 1990 la 4,17 în 1992. În aceeași perioadă, infracțiunile contra avutului particular înregistrează procentaje între 34,61 și 41,73. Din 1000 de persoane cercetate de poliție, numai 14 au fost puse sub acuzare pentru luare sau dare de mită în 1992 și doar trei pentru primire de foloase necuvenite sau trafic de influență. Dacă indicele național de criminalitate, calculat la 1.000.000 de persoane de vârstă de peste 15 ani, înregistrează în 1992 o valoare de 5.980, indicele de coruptibilitate este de 340.

Se remarcă însă o creștere mai mare în cazul corupției față de ritmul de creștere a volumului infracțiunilor. Ceea ce nu înseamnă în mod obligatoriu și o creștere reală a fenomenului, ci mai degrabă intensificarea acțiunilor de combatere.

Un aspect specific al corupției îl constituie marea ei pondere în sectorul economic ca urmare a faptului că aici predomină încă proprietatea de stat, iar conducătorii întreprinderilor sunt asimilați funcționarilor publici. În 1992, 53% din infracțiunile de dare sau luare de mită au fost săvârșite în sectoarele economiei naționale, restul de 47 de procente „aparținând” administrației.

Cele mai vulnerabile ramuri ale economiei s-au dovedit a fi în 1992 transporturile, agricultura și sectorul sanitar, deși cele mai permissive sunt comerțul interior și cel exterior, instituțiile financiar-bancare și industriile extractive.

Ierarhizarea județelor în funcție de indicii de coruptibilitate specifici permite constatarea că zonele cele mai corupte sunt Muntenia și Oltenia, în timp ce Moldova înregistrează valorile cele mai scăzute. Această constatare, coroborată cu faptul că 60% din infracțiunile de corupție sunt săvârșite în arealele urbane, întemeiază aserțiunea că fenomenul corupției este influențat pozitiv de gradul de industrializare și de tipul de viață urban, dar această relație este modelată de caracteristicile psihosociale și culturale regionale (motiv pentru care Ardealul, zonă compatibilă cu Prahova din punctul de vedere al industrializării, înregistrează mai puține acte de corupție, decât aceasta din urmă).

Pe de altă parte în acești 3 ani corupția a înregistrat o mare mobilitate în plan regional, iradiind în toate zonele țării. Județele de la extremitățile ierarhiei s-au schimbat în acest interval în proporție de 63% ca urmare a faptului că transformările economice și cele ale structurilor administrative au afectat întreg teritoriul țării.

Conform statisticii poliției, individul coruptibil este bărbat adult, locuiește în oraș, are o altă ocupație decât cea de muncitor, iar nivelul lui educațional nu depășește nivelul studiilor medii. El săvârșește acest tip de infracțiuni în localitatea în care domiciliază și în care are locul de muncă. Este semnificativ faptul că sunt învinuiți și cercetați pentru săvârșirea infracțiunii de corupție mai ales cei care aparțin (în funcție de nivelul veniturilor, tipul profesiei și statutul social) clasei de mijloc.

Se remarcă două categorii de persoane cărora le este foarte ușor „accesul” la corupție. Acestea sunt șomerii și țiganii.

Îngrijorător este faptul că peste 90% din persoanele acuzate de corupție nu au antecedente; ele debutează astfel în „profesia” de infractor având tendința de a se specializa în astfel de infracțiuni.

Din analiza presei au fost reținute 76 de cazuri de corupție semnalate în 1992. Dintre acestea, numai 18 par să fie (conform informațiilor furnizate de aceleași ziare) rezolvate sau în curs de rezolvare prin acțiune judiciară. Este de menționat însă faptul că documentarea de presă este mai puțin „instrumentată” și direct influențată de opțiunile politice sau morale ale reporterului ori de nevoia de a menține tirajul ziarului.

Conform datelor furnizate de presă, ierarhizarea pe zone a ponderii actelor de corupție se menține aceeași cu cea conturată de analiza datelor statistice. În ce privește ramurile economiei, pe primul loc se situează comerțul, urmând transporturile și agricultura. În ierarhia administrației publice, locul privilegiat pare să fie primăriile. Rezultă clar că intensitatea și întinderea fenomenului sunt invers proporționale cu pragul ierarhic ocupat de instituțiile publice vizate. Constată, de asemenea, discutabilă pentru că presa nu este total scutită de inerții servile ori de complicități.

O analiză obiectivă, cu virtuți științifice reale, nu este astăzi posibilă pe baza datelor primare (statistici și documente) și nici a celor secundare (presa). Cercetarea fenomenului de corupție, cu mijloacele cele mai rafinate ale cercetării sociologice pare să fie astăzi o necesitate de prim ordin. Semnul cel mai acut al acestei necesități îl constituie distanța uriașă dintre amploarea *constatabilă* a fenomenului vizat și *intensitatea percepției publice* asupra acestuia.

2. Percepția publică

Dintr-o anchetă efectuată în 1992 de Institutul de Cercetare a Calității Vieții rezultă că percepția fenomenului de corupție este neliniștitor de intensă. 44,9% dintre subiecți apreciază corupția ca prezentă în foarte mare măsură în serviciile și instituțiile publice. Primăria este percepută ca un „focar” de către 56,9% subiecți. Ponderele celor care consideră că nu există corupție sau există dar în mică măsură este foarte mică — între 7,3 și 22,5%.

Comparând intensitatea percepției publice cu întinderea posibil de evaluat a fenomenului pe baza datelor existente, am fi îndreptățiți să apreciem că percepția este exacerbată. Și am putea identifica factori care ar justifica o asemenea exacerbare:

insatisfacția cronicizată de rezultatele tranziției; specularea electorală a presupușelor fenomene de corupție; fuga presei după faptul senzational etc.

Cele două surse folosite pentru evaluarea întinderii fenomenului de corupție sunt însă pregnant insuficiente; statisticile s-au constituit abia la sfârșitul anului trecut, fiind departe de a oferi o imagine semnificativă, cazurile semnalate de presă par mai degrabă surse de „întreținere” a tirajelor decât asumarea unei funcții sociale reale de către acest important mijloc de comunicare.

Percepția socială este, prin ea însăși, un indicator obiectiv privind amploarea corupției și poate deveni, la rândul său, un factor de întreținere. De aceea ar fi greșit să o minimalizăm. Mai ales că atât de puține cazuri de corupție instrumentate juridic, față de cele peste o mie înregistrate de poliție (probabil foarte puține în raport cu cele reale) pot fi interpretate ca un indiciu de expansiune practic necontrolată (sau necontrolabilă) a corupției și ar justifica astfel intensitatea percepției.

Cert este însă faptul că în vasiototalitatea mediilor sociale, fenomenul de corupție este perceput ca un factor de disoluție socială, ca un stimulent al comportamentelor marginale.

Această stare este nutrită, în principal, de doi factori: 1. discuția sterilă despre actele ipotetice de corupție patronate de guvernările anterioare: nici unul dintre aceste cazuri nu a fost lămurit în parlament sau în presă; 2. cvasioficializarea relațiilor clientelare, bazate pe un întins sistem de complicități, care par să se fi produs între sectorul privat și autorități publice.

Ignorarea intensității percepției publice asupra corupției constituie un risc social major. Sugerăm doar câteva dintre implicațiile posibile:

- perpetuarea și agravarea crizei de autoritate a puterii politice, justiției și poliției;
- slăbirea continuă a angajării în procesul de democratizare a unei părți a populației; absenteismul politic ar putea atinge proporții catastrofale;
- respingerea valorilor specifice economiei de piață, ca urmare a asocierii ei exclusive cu corupția ori cu alte aspecte blamabile sau chiar indezirabile;
- conflictele sociale și politice generate de sentimentul de frustrare în fața marii corupții și nesancționării ei;
- expansiunea corupției prin contagiune socială;
- respingerea sau marginalizarea mijloacelor ilicite, atâtea câte există pentru obținerea succesului sau prestigiului social;
- susținerea tendințelor politice extremiste, favorabile unui regim dictatorial.

3. Cauze

Principala cauză generală o constituie modul concret în care s-a prăbușit în România regimul comunist. La care se adaugă „moștenirea” lăsată de acest regim și care nu este deloc de neglijat.

O a doua este *costul ridicat al vieții, cu o tendință de creștere continuă.* Dar aici este necesară o precizare: au apărut salarii foarte mari nu numai în unele societăți private dar și în regii autonome de stat (exemplul RENEL-ului). Acestea din urmă nu numai că creează o inechitate nouă, dar atrag majorări de prețuri și tarife în lanț, inducând un factor nou de corupție indirectă.

Lipsa de elasticitate a politicii fiscale poate fi considerată o a treia cauză. Impozitele percepute acum nu fac nici o diferențiere între obiectivele diferitelor societăți comerciale, între ratele de profit ale acestora, decât doar asigură niște avantaje la începutul activității lor. Apare astfel o altă sursă de corupție: „capacitarea” unor relații pentru lichidări și constituiri de societăți noi.

Există însă și cauze mai direct legate de fenomenul de corupție. Printre acestea cele mai importante sunt:

— *Lipsa unei politici explicite a statului* față de sectorul privat care lasă un spațiu foarte mare de manifestare pentru posibile acte de corupție.

— *Inexistența unor reglementări legale adecvate* noului context rațional al societății românești. În codul nostru penal nu există infracțiunea de corupție, iar cele care se pot subsuma acesteia sunt foarte puține.

— *Efectul pervers produs de mentalitatea dominantă*. În momentul trecerii țării noastre la economia de piață existau două tipuri de percepție dominante asupra acesteia: unul vulgar comunist, efect al unei propagande mai eficiente decât s-a crezut și cel primitiv — mercantil rezultat din contactele superficiale cu realitățile occidentale. Primul s-a metamorfozat rapid dintr-o percepție „negativă” într-una „pozitivă” și pare să fi fost asumat de majoritatea populației printr-un mariaj spontan cu cel de-al doilea tip. Imaginea dominantă pare să fie că economia de piață este lipsită de orice restricții (norme și reguli) și se realizează printr-o implicare anarhică a intereselor personale și de grup.

La toate acestea se adaugă mai multe categorii de cauze specifice:

3.1. Politice

— Lipsa de autoritate a puterii politice minată și de o criză de legitimitate morală în ciuda ascensiunii prin alegeri în general libere;

— Incapacitatea partidelor inclusiv a celui de guvernământ de a se susține, mai ales în perioada campaniei electorale din punct de vedere financiar;

— Incapacitatea opoziției de a amenda abaterile partidului de guvernământ de la regulile regimului democratic sau de la codul juridic în general;

— Lipsa de autoritate și, în fapt, absența puterii mass-mediei și mai ales a presei independente;

— Descentralizarea politico-administrativă care conduce într-o primă fază la favorizarea corupției;

— Nerealizarea de facto a separării puterilor în stat fapt care permite controlul reciproc;

3.2. Juridice

— Mobilitatea cadrului juridico-normativ;

— Inflația legislativă și ineficiența legilor;

— Caracterul hibrid al codului penal în care coexistă reglementări revoluționale și legi specifice unei societăți în care funcționează economia de piață, unele dintre ele aflându-se chiar în competiție în momentul aplicării;

— Inadecvarea unor legi la realitatea socială pe care sunt chemate să o reglementeze;

— Devansarea juridicului de către realitatea infracțională (este notorie în acest sens nesanționarea juridică a delictului de inițiere în ciuda faptului că România este parte la documentele de drept internațional care-l consemnează și a faptului că se manifestă din abundență în sectorul financiar-bancar și în practica licitațiilor);

— Caracterul dependent și de multe ori chiar obedient al instituției juridice față de puterea politică, fapt de notorietate publică;

— Calitatea membrilor corpului juridic și mentalitatea unora dintre ei;

— Slaba lor motivare financiară și chiar profesională ceea ce îi fac sensibili la tentativele de corupere și conduc la deprecierea și/sau denaturarea actului juridic;

3.3. Administrative

— Imprecizia și fluctuanța regulamentelor de funcționare a instituțiilor ce afectează statutul și rolul funcționarului public;

— Aplicarea spoils-system-ului; considerarea funcțiilor publice ca recompense pentru clientela partidelor politice în special a celui de guvernământ; politicizarea administrației;

— Neaplicarea în consecință a criteriului competenței și a moralității în selecția funcționarilor publici fapt care afectează eficiența administrației, dar și a instituțiilor menite să depisteze sau să sancționeze corupția;

— Perpetuarea practicii promovării în funcție de obediența față de superiori sau de relații extraprofesionale.

— Precaritatea recompenselor pentru funcționarii publici inclusiv a salarizării acestora;

— Indulgența sancționării punitive a corupției și chiar a precorupției;

— Promovarea economiei de piață în condițiile unei penurii de capital, a unei economii subdezvoltate și a unui sistem legislativ ori politici economice care nu oferă suficiente căi licite de realizare a succesului financiar, de cele mai multe ori nici măcar a nevoilor de bază.

3.4. Socio-culturale

— Atomizarea excesivă a societății civile; gradul redus de structurare a unor grupuri cu interese bine precizate și care să susțină valori opuse corupției (precum respectul față de lege, onestitatea ș.a.);

— Preponderența mentalității de tip orientalo-balcanic în virtutea căreia individul ce acționează cu succes la limita sau împotriva legii este apreciat și considerat chiar ca situându-se deasupra acesteia;

— Lipsa de impact a religiei ortodoxe, oricum o religie mai degrabă permisivă în comparație cu altele;

— Marea toleranță față de „mica” corupție mai ales (dacă legea sancționează primirea a ceea ce se numește bacșiș, opinia publică o consideră drept o dovadă de respect, recunoștință și bună creștere).

4. Comportamente coruptive

Este prezumțios ca, pe baza unei investigații sumare precum cea de față, să se propună o tipologie a comportamentelor coruptive caracteristică tranziției spre economia de piață. Totuși, sprijinindu-ne pe observația directă ca și pe analiza simptomaticei sociale sugerată de percepția publică asupra fenomenului de corupție, putem propune câteva *trasee comportamentale ipotetice* care întrețin acest fenomen sau chiar contribuie la amplificarea lui.

Acești indici comportamentali au, în mod cert, un caracter ambiguu. Pe lângă potențialitățile coruptive, ele stimulează declanșarea proceselor specifice economiei de piață. Dar, în condițiile în care vor fi predominante, în viitorul apropiat vor putea deveni noi surse de blocaj economic.

4.1. Duplicitatea „jucată” a funcționarului public

Transformarea funcției publice în sursă directă de venituri și de influență personală este, la noi, o veche tradiție. Și poate chiar o „școală”: vezi rafinamentul și umorul cu care unii funcționari publici sugerează „contraservicii”. În asemenea forme, fenomenul este lipsit de malignitate, dar în anumite zone atitudinea duplicitară este mult mai tranșantă: intransigența oficială dură este dublată de o permisivitate interesată, sugerată cel mai adesea de subalterni. Această atitudine reprezintă, probabil, principalul focar de corupție în societatea românească — activ sau pasiv în funcție de succesiunea conjuncturilor. Prins între două focuri, solicitantul, de cele mai multe ori cedează: renunță sau devine corupt.

4.2. Deturnarea de fonduri, resurse și relații comerciale

Aceasta a fost în regimul trecut o supapă pentru construirea unor „obiective sociale” interzise de un regim rigid de investiții. După revoluție, a apărut rapid ca posibilitate pentru foloase personale foarte ușor de obținut. Fenomenul este deja notoriu: roiul de societăți comerciale cu răspundere limitată create în jurul unei societăți comerciale cu capital de stat.

4.3. „Oficializarea” bișniței

Capitalurile acumulate în vechiul regim în rețeaua subterană de redistribuire a produselor rare au obținut rapid spațiu de expansiune. Foarte curând au început să exercite o presiune puternică asupra prețurilor și cursului leului față de dolar. Este semnificativ faptul că în continuare valutele preferate pe piața valutară sunt dolarul SUA și marca germană. Chiar liberalizarea prețurilor a însemnat, grosso modo, „oficializarea” prețurilor de pe „piața neagră”.

Deținătorii de astfel de capitaluri au însă o neîncredere cronică în bănci și în acte contabile, vehiculând și acum mari sume de bani lichizi și continuând să fie agenți deosebit de activi ai corupției. Lupta împotriva lor pare lipsită de șansă, singurul mijloc l-ar constitui integrarea lor în fluxul unor relații economice și financiare normale.

4.4. Capitalizarea relațiilor personale

În lipsa capitalului financiar, statutul social și câmpul de relații personale au devenit surse importante de câștig. Relațiile personale „interne” (în sfera administrației publice și a

gubernului) ca și cele „externe” (rude, firme, fundații, instituții științifice), au apărut prin liberalizarea relațiilor economice, ca o șansă importantă pentru inițierea unor afaceri proprii sau intermediere. Situația este aceeași peste tot în lume, dar, prin spațiul mare de influențare, în societatea românească are un important rol coruptiv.

4.5. Amatorismul întreprinzătorilor

Inițiativă privată au avut în primele faze mai ales „nativii”. Oameni de acțiune, dar lipsiți de o pregătire specială s-au izbit curând de mari dificultăți cu administrația, pe care le-au trecut sau nu după felul în care au învățat să-și aproprieze serviciile necesare. Fenomen cu un potențial dinamic, acesta poate genera relații clientelare puternic recesive.

4.6. Proletarizarea intelectualității

Veniturile din salarii în domeniile culturii, învățământului și cercetării științifice sunt foarte mici. Aspirația la o viață decentă îi împinge pe tot mai mulți intelectuali „să-și vândă forța de muncă”, oricui plătește mai bine. Fenomenul implică riscuri grave: risipirea valorilor și epuizarea potențialului intelectual al societății, afectat deja de restricțiile și complicitățile impuse de regimul comunist.

5. Măsuri posibile

Singurul obiectiv realist pare *limitarea* fenomenului de corupție și nu *eradicarea* lui. Un asemenea fenomen a fost și este inevitabil în această perioadă de tranziție. De astfel, dincolo de un anume cinism implicat de această apreciere, acesta a constituit una din sursele acumulării de capital în sectorul privat și de stimulare a unor mentalități mai adecvate noilor realități sociale.

În plus, o ofensivă administrativă împotriva actelor de corupție ar putea duce la escaladarea și rafinarea mijloacelor coruptive, la organizarea și întărirea unor rețele subterane de tip mafiot. Experiența Italiei de după război este grăitoare în acest sens: relațiile puternic clientelare din sudul acestei țări și armata demobilizată de cele două forțe care s-au înfruntat au fost, sub impactul ofensivei carabinieri, stimulente puternice pentru dezvoltarea Mafiei.

Nevoia de limitare este însă indiscutabilă: încrederea populației în virtuțile tranziției scade continuu: pericolul generalizării unor relații clientelare puternic complicitare a devenit real; traficul de influență promovează în plan politic mediocritatea; sănătatea morală a societății este grav afectată.

Intervențiile posibile și urgente ar fi următoarele:

1. Elaborarea unei legi speciale cu privire la combaterea corupției, până când va putea fi adoptat un nou cod penal. O asemenea lege s-ar cerc să fie foarte clară și să valorifice experiența internațională în acest domeniu. (a Spaniei de exemplu).

2. Definirea corectă și precisă a politicii statului față de sectorul privat în această perioadă. Probabil că o asemenea politică ar trebui să adopte privatizarea ca obiectiv în primul rând economic (sporirea resurselor de venit național), să definească și să-și propună sprijinirea *întreprinderii libere cu obiective sociale*, să promoveze un tratament puternic diferențiat față de societățile particulare.

3. Adoptarea cât mai rapidă a statutului funcționarului public care să asigure o reală depersonalizare a birocrăției de stat, având în vedere că în societatea românească transformarea funcției publice în sursă de putere și avantaje personale are o lungă și încărcată „tradiție”.

4. Stimularea comportamentelor agregative ale întreprinzătorilor. Vidul legislativ ca și comportamentul corupt al multor întreprinzători au provocat, după cum relevă o observație mai atentă, o puternică reacție de respingere din partea altora, care au ajuns să înțeleagă că o *investiție relațională strategică este tocmai corectitudinea* și că statul trebuie „câștigat” printr-o asemenea atitudine.

5. Recalcularea salariilor în sectorul bugetar, mai ales în domeniul învățământului, și cercetării științifice. Riscurile care se acumulează aici sunt foarte mari și cu efecte pe termen lung.

6. Stimularea puternică a controlului social — formal și informal. Echilibrarea sistemului politic, creșterea funcției sociale a opoziției și sindicatelor, o opinie publică în deplină capacitate de a se exprima (poate adoptarea sistemului curții cu jurați în justiție ar avea rolul de „inițiere”) sunt cerințe care se vor articula în timp, dar sunt necesare acum inițiative de încurajare și susținere.

7. Finanțarea de către guvern a unei cercetări complexe și focalizate privind fenomenul corupției în societatea românească.